

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 671.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245212944048/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Syttende Aarhundrede

Ferdinand den Anden havde stræbt at bane sig Vej til Verdens-Thronen, var i Trediveaars-Krigen saa haardt medtaget, at den slet ikke kunde forsvare Ungarn og neppe sig selv mod den Ottomanniske Port, saa for Keiseren skjald nu knap den mindste Fyrste i det hellige Romerske Rige.

Sverrig, som med Gustav Adolph havde vundet verdenshistorisk Berømmelse, havde endnu under Carl Gustav de bedste Udsigter til at beherske hele den Østersøiske Kreds, men tabte dem med ham (1660), og nedsank i en Ubetydelighed, hvoraf det ingenlunde udreves, men hvori det meget mere blottedes ved Carl den Tolvtes glimrende Vovespil.

Holland, som under Engelands Forfald havde grebet Leiligheden til at drive Verdens-Handelen og beherske Havet, høstede vel endnu rige Frugter af sin Frihed og Vinskelighed, men havde dog alt, i Krigen med det lange Parlament og Cromwell[] (1652—54), lært, at fik England først fri Hænder, da vilde det holde haardt at drages om Reeb med den Stærke.

Anledningen til denne Krig imellem »Republikkerne« gav den Unges heftige Kjærlighed, som endelig vilde have den Gamle til at sammensmelte med sig, hvad der faldt de kold-sindige Hollændere saa fremmed, at de ikke engang skal have vidst, hvad det vilde sige, men derimod vidste de godt, hvad det betød, da den over Afslaget høilig fortørnede Syster-Republik udgav sin berømte Søret (Navigations-Akt), hvorefter intet fremmed Skib maatte bringe anden Ladning til England end hvad der var avlet eller forarbejdet i dets Hjemstavn. Dette var naturligvis et Tordenslag for Holland, hvis Søfart for største Deel stod i Mellem-Handelens Tjeneste, saa Bormestersken paa Havet optog Englands ny Søret som en forblommen Krigs-Erklæring, og førend der udstædtes nogen Anden, skød den berømte Nederlandske Admiral Tromp, som af en Feiltagelse, med Skarpt paa det Engelske Admirals-Flag tæt udenfor Dover, men fik saamange glatte Lag til Gien-giæld, at han fandt Dagen lang nok og brugte Natte-Fristen til at søge Hjemmet. Den Engelske Admiral, der viste sig saa nidkær for sit Flags Ære og saa dygtig til at forsvare det, var Robert Blake, Medlem for Bridgewater af det lange Par-lament, og han begyndte først sin Søjteneste som Admiral, da han var halvtredsindstyve Aar (1649), men viste sig snart, selv i Middelhavet, hvor han tilintetgjorde den Kongelige Flaade under Prinds Rupert, ikke blot søvant, men hee-lbefaren. Verdens-Historien kan ikke indlade sig paa nærmere

Det Syttende Aarhundrede

at beskrive den skarpe Væddestrid mellem den gamle og den unge Sømagt, men maa bemærke, at det ved den blev indlysende, at Hollænderne, hvormange Seire, de end maatte vinde, dog umkelig, paa Trods mod Engeland, kunde drive deres udbredte Verdens-Handel og deres berømte Silde-Fiskeri i det Engelske Farvand, som var deres Sømagts uundværlige Hjelpekilder. Hollænderne, som i to Sommere, foruden Marlin Tromp, havde mistet 1600 Kiøbmandsskibe med deres Ladninger, saa Amsterdam begyndte at staa øde, maatte derfor (1654) bede om Fred, men endnu kunde de dog godt tænke, det var kun den i alle Maader frygtelige Cromwell, de firede for; thi vel indjog den Engelske Sømagt i Middelhavet selv Spanien, Paven og Tyrken Skræk, men det kunde tænkes forbi med Blake (1657), og under den anden Carl Stuart syndes Engeland slet ikke frygtelig*).

Fra Tyrkiet eller Frankrig maatte Stødet da komme, der mærkelig skulde forstyrre Roligheden og true Ligevægten i Europa, men skøndt man vel vidste, at ingen af Stederne manglede Lysten, saa syndes dog Magten begge Sider at fattes.

Siden Soliman den Frygtelige (1566) havde nemlig Storherrerne sædvanlig været Skrællinger, og dog maatte der staae kraftige Voidsmand i Spidsen, naar Tyrke-Skrækken skulde vedligeholde og udbrede sig; thi Tyrkerne var og blev en Tartarisk Horde, som kun havde Borgeleie i Christenheden, holdt paa ingen Maade Skridt med Tiden, og havde paa Tyranniets Enemærker ligesaa mange Fiender som Undersaalter. Ikkedesmindre fik dog Porten i den sidste Halvdeel af det Syttende Aarhundrede (fra 1656) ligesom et Gyldenaar, med en Række af udmærkede Storvisirer, der vel ikke, som man længe har sagt, nedstammede fra en Fransk Afstikker (Renegat), men dog fra en Albaneser, Mahomet Kuprili**), og skøndt vi veed, det var kun Galgenfrist, kunde dog det korte Raseri, med Frankrigs Hjelp, snart gjort en stor Ulykke i den aandelig døde og i alle Maader matte og stive Tid, som fulgte paa den Westphalske Fred.

Hvad nu Frankrig angaaer, da havde Europa vist nok ligesiden Ludvig den Ellevtes Dage havt Grund til at vente Ulykke fra de staaende Hæres og Krigskonstens ny Planteskole, hvor sørgjerrige, letnemme og letsindige Millioner

*) Van Kampens Nederlandske Historie II. 138—57. Humes Engelske Historie VII. K. 40—41.

**) Von Hammers Tyrkiske Historie. VI. fra Begyndelsen.